

ศัพท์ที่มีความหมายว่า "ศิษย์"

ศัพท์ที่มีความหมายว่า "ศิษย์" หรือ "ผู้เรียน" ที่จะนำมาพิจารณามีดังนี้

ก. พรหมจาริน (brahmacārin) เป็นคำสมาส ประกมรูปศัพท์จาก พรหมัน (brahman) กับ จาริน (cārin) แปลว่า "ผู้มีความประพฤติอย่างพรหม" หมายถึง พรหมณ์ที่มุ่งศึกษาพระเวทจากครู หรือผู้ประพฤติพรหมจรรย์¹

ข. ศิษยะ (śiṣya) ประกมรูปศัพท์จากธาตุ ศาส (√śas) เป็นรูปกรมมาจาก แปลว่า "ผู้ซึ่งเขาฟังสั่งสอน" หมายถึงนักเรียน นักศึกษา²

ค. อันเทวาซิน (antevāsin) เป็นคำสมาส ประกมรูปศัพท์จาก อันเท (ante) กับ วาซิน (vāsin) แปลว่า "ผู้ที่พักอยู่ไกล ๆ" หมายถึงนักเรียนผู้อาศัยอยู่ไกล ๆ หรืออยู่ในสำนักของครู³

ง. วระทิน (vratin) เป็นนามศัพท์ ประกมรูปศัพท์จาก วระ (vrata) ซึ่งมาจากธาตุ วฤ (√vr) ลง อิน ปัจจัย แปลว่า "ผู้มีการบำเพ็ญพรต" หมายถึงผู้ปฏิบัติรักษาศีล⁴

¹ Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 738, col.2

² Arthur Anthony macdonell, A Practical Sanskrit Dictionary 6d ed. (Oxford : University Press, 1974), p. 314, col.3

³ Monier-Williams, Sanskrit-English Dictionary, p. 43, col.1.

⁴ Macdonell, A Practical Sanskrit Dictionary, p. 305, col.2.

จ. ศึกษามานะ (sīksamāna) ประกขณรูปศัพท์จากธาตุ คัก (√sak) ในรูปที่แสดงการแปรปรวน เป็น คิกษ (sīks) ลง อะ และ มานะ ปัจจัย แปลว่า "ผู้เรียนอยู่" หมายถึงนักเรียน¹

ศัพท์ที่มีความหมายว่า "ศิษย์" ที่น่าพิจารณาคือในวิธานบัณฑิตฉบับนี้ คำว่า พรหมจาริน กับคำว่า คิษยะ เป็นศัพท์ที่หมายถึง "ศิษย์" โดยตรง เป็นคำที่สับสนกันได้เพราะหมายถึง ผู้ผ่านพิธีอุปนัยน์ คอบริวัชครูอย่างอนนฉนฉน เพื่อรับการอบรมสั่งสอนจากครูและอาศัย อยู่ในสำนักของครู ส่วนคำอื่น ๆ คือ อินทวาสน วรรคิน และศึกษามานะ นั้นเป็นศัพท์ที่สับสนกับผู้เรียนโดยทั่วไป ไม่จำกัดว่าผู้นั้นจะผ่านพิธีอุปนัยน์หรือไม่ก็ได้ ดังนั้น คำว่า "ศิษย์" ใน วิธานบัณฑิตฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาเกี่ยวกับพรหมจารินเป็นหลัก และศึกษาเกี่ยวกับสนาตกะ* ประกขณบาง

คุณสมบัติและประเภทของศิษย์

ก. คุณสมบัติของศิษย์

ชาวอินเดียนับเป็นผู้ที่มีความสำคัญแก่ผู้เป็นครู และวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผู้ที่จะเป็นครูทั้งโลกอาวมาแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงศิษย์ก็มีการกำหนดรายละเอียดต่างกันไป ในมานวธรรมศาสตร์ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นศิษย์ไว้ 10 ประการคือ

1. เป็นผู้ทรของครู
2. เป็นผู้ที่ไม่เชื่อฟังครู
3. เป็นผู้ที่มีความรู้ (เป็นเครื่องแลกเปลี่ยน)

¹ ibid. p. 313, col.1.

* สนาตกะ ประกขณรูปศัพท์จากธาตุ สนา (√snā) ลง ทะ และกะ ปัจจัยใน นามกตก แปลว่า "ผู้อานน้ำแล้ว" หมายถึงผู้เรียนสำเร็จแล้วและจะดำรงชีวิตเป็นผู้ครองเรือนต่อไป (Macdonell, 1974 : 366).

4. เป็นผู้ถือคุณธรรม
5. เป็นผู้บริสุทธิ์
6. เป็นผู้ที่ไม่ใจโต
7. เป็นผู้สามารถ
8. เป็นผู้ให้ผลประโยชน์
9. เป็นคนดี
10. เป็นผู้ใกล้ชิด¹

ศักริขารชวักกยสมตติโกกำหนดคุณสมบัตินของผู้ที่จะเป็นศิษย์ไว้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความกตัญญู
2. เป็นผู้ไม่อาฆาตพยานาถ
3. เป็นผู้ฉลาด
4. เป็นผู้บริสุทธิ์
5. เป็นผู้ซื่อตรง
6. เป็นผู้ไม่มีความอิจฉาริษยา
7. เป็นคนดี
8. เป็นผู้สามารถ
9. เป็นผู้ที่ไม่ใจโต
10. เป็นผู้ให้ผลประโยชน์²

¹Mn.II.109

ācāryaputrah s'usrūsurjñānado dharmikah s'ucih /
āptah s'akto'rthadah sādhu svo'dhyāpyā daśa dharmatah //

²Yājñ.I.28.

kṛtajño'drohī medhāvī s'ucih kulyo'nasūyakāh /
adhyāpyāh sādhusaktāptasvārthadā dharmatastvime //

ข. ประเภทของคัมภีร์

ชาวฮินดูกำหนดการดำเนินชีวิตไว้เป็น 4 ระยะ เรียกว่า อาศรมสี่ อาศรมที่หนึ่งเรียกว่าพรหมจารี เป็นระยะที่กำลังเจริญทั้งร่างกายและจิตใจ ระยะนี้มักตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยหนุ่มสาว เป็นนักศึกษา จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา ผู้ที่อยู่ในอาศรมนี้เรียกว่า พรหมจารี มีอายุประมาณ 8-25 ปี อาศรมที่สองคือ กฤตศัตร เป็นระยะครองเรือน แต่งงาน สร้างหลักฐาน ดำเนินชีวิตในสังคม ทำพิธีบูชาวงศวงศ์และบรรพบุรุษ มีอายุประมาณ 25-50 ปี อาศรมที่สามคือ วานปรศัตร เป็นระยะที่สละชีวิตการครองเรือนมาดำเนินชีวิตเป็นฤษีอยู่ป่า มีอายุประมาณ 50-70 ปี คือเมื่อร่างกายเริ่มมีริ้วรอยเหี่ยวเฉา เริ่มเปลี่ยนเป็นสีออกเทา แสดงถึงความชราเข้าครั้นแล้ว อาศรมที่สี่คือ สันนยาสะ เป็นระยะที่บำเพ็ญตนแสวงหาความจริงอันสูงสุด ซึ่งจะนำไปสู่ความหลุดพ้น หรือมรรคโมกษะ ระยะนี้เป็นระยะสุดท้ายของชีวิต ผู้ที่อยู่ในอาศรมนี้เรียกว่า สันนยาสิน ปกติมีอายุประมาณ 70 ปีล่วงไปแล้ว ยกเว้นผู้ที่พรหมจารีแล้วไม่ยอมกลับมาเกี่ยวข้องกับโลกอีก แต่ก้าวไปสู่อาศรมที่สี่ คือ สันนยาสินเลย สันนยาสินที่กล่าวที่หลังนี้อาจจะมีอายุเพียงไม่กี่ปี ดังนั้นจึงสามารถแบ่งคัมภีร์หรือพรหมจารีเป็น 2 ประเภท² คือ

1. อุปการวณะ* พรหมจารี (upakurvāna brahmacārī) คือคัมภีร์ที่ปฏิบัติตนเพื่อศึกษาเล่าเรียนในสำนักของครูเพียงชั่วระยะเวลาของอาศรมที่หนึ่ง แล้วกลับมาเกี่ยวข้องกับโลกเป็นผู้ครองเรือน ทำหน้าที่ตามวาระของตนต่อไป

¹S. Radhakrishnan, Religion and Society (London : Allen and Unwin, 1966, pp. 164-165).

²Kane, History of Dharmaśāstra, vol. II, part. I, p. 375.

*อุปการวณะ เป็นกริยาอาชยาค ประกอบรูปศัพท์จากรากฤ (√kr) อุปสรรคูป, ลง อานะ (āna) ปัจจุบัน หมายถึง คัมภีร์ของชฎุมมาโทครูเมื่อเรียนสำเร็จแล้วและจะเป็นผู้ดำรงตนเป็นคฤหัสถ์ต่อไป (Monier-Williams, 1981 : 195).

2. ไฉฐิกะ* พรหมจารี (nāiṣṭhika brahmacārī) คือศิษย์ผู้ที่เป็นพรหมจารีแล้วไม่ขมกมลขึ้นมาเกี่ยวข้องกับทางโลกอีก ปฏิบัติเพื่อศึกษาเอาเรียนจนตลอดชีวิต ทั้งหลักฐานที่ปรากฏในยาชฎวรัถยสมฤติว่า

nāiṣṭhiko brahmacārī tu vasedācāryasannidhāu /
tadabhāve'sya tanaye patnyām vaiśvānare'pi vā //
Yājñ. I. 49.

แปลความว่า "แต่ ศิษย์ผู้ปฏิบัติทั่วตลอดชีวิต หิงอยู่ในสำนักของครู เมื่อครูผู้นั้นสิ้นชีวิตแล้ว หิงอยู่ในสำนักของบุตรหรือภรรยา หรือญาติของครู"

คุณธรรมและหน้าที่ของศิษย์

ก. คุณธรรมของศิษย์

การที่ศิษย์หรือพรหมจารีอาศัยอยู่กับครู¹ ปฏิบัติตามความหน้าที่และระเบียบวินัยต่าง ๆ ที่ครูทั้งหลายกำหนดขึ้น ขอมเป็นประโยชน์แก่ตัวศิษย์เองอย่างมาก และเป็นโอกาสอันดีที่เขาจะใ้ศึกษาพระเวท ใ้รับการอบรมทั้งศีลธรรมและจริยธรรมตลอดจนใ้ฝึกฝนตนใ้มีความอดทน

*ไฉฐิกะ เป็นนามศัพท์อีก ประเภทรูปศัพท์จากนามกฤต ของธาตุ สดา (√sthā) นิ ปุสตรก อะ ปัจจัย เป็นไฉฐะ ลง อิกะ ปัจจัย แปลว่า "ผู้มีความมั่นคง" หมายถึงนักศึกษาวิชาศาสนา หรือพรหมณ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ตลอดชีวิต (Monier-Williams, 1981 : 570).

¹Mn. II. 164.

ดูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 129 ตามลำดับ

ดูเปรียบเทียบ Āp. I. 1. 2. 17.

upetasyācāryakule brahmacārivāśah /

ปิกนินให้ทำงานเป็น อันเป็นการ เกรียมตัวให้พร้อมก่อนที่จะออกไปเป็นภคฤหิต์ คำเนียรวิวกในสังฆ
ทอไป ฤชธรรมที่ศิษย์จำเ็นจะทอมีคอรระยะเวลาที่อยู่กับครูนั้น มีดังนี้

1. ความกตัญญูกเวท

ฤชธรรมขอเมงซึ่งได้จากชอกำหนดที่กล่าววว่า "ในการให้กำเนียรทหังหลาย
มารคาและบิคาขอมพนรับความยากลำบาก ซึ่งไม่อาจชกใช้ไทม์คณในชวงหลายรอนปี"¹ เมื่อ
พิจารณาคณขอความนี้ อาจกล่าวไควา เป็นข้อความที่สามารถปลอฝังให้ศิษย์เป็นฤชความกตัญญู
ทอมีคามารคาได้ เพราะเป็นการสอนให้เห็นความทุกขทรมานที่มีคามารคาได้รับเนื่องจากให้
กำเนียรท นอกจากนั้นยังมีชอกำหนดให้ศิษย์เียรกรรับชกรในคานทาง ๆ เช่นเสนอนเข้าไป
รับชทาน² เอาใจใส่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นทีพอใจแก่ทาน³ โดยการกระทำที่ประกอ
ด้วยธรรมและอรรด⁴ กอนเข้าอนคิมยทองนวดและอ้างเท้าให้ครู⁵ การกระทำเหล่านี้ล้วนเป็น
การส่งเสริมให้เกิดความกตัญญูกเวทที่ตังต้น

¹Mn.II.227.

ฤภาคณนวก ข. และ จ. ทน้า 116, 133 ตามลำดับ

²Ap.I.2.6.38.

ฤเชิงอรรดที่ 3 ในวิทธานิพนธณฉบับนี้, ทน้า 52

³Gaut.II.30.

ฤเชิงอรรดที่ 4 ในวิทธานิพนธณฉบับนี้, ทน้า 52.

⁴Ap.I.1.4.23.

ฤเชิงอรรดที่ 1 ในวิทธานิพนธณฉบับนี้, ทน้า 53.

⁵I.2.6.1.

sadā nisāyāṃ gurum samvesayettasya pādau prakṣālya

2. ความเมตตาการุณา

ความเมตตาการุณาที่นับว่าเป็นคุณธรรมของศิษย์ในที่นี้จะสังเกตได้จากข้อกำหนดให้ละเว้นการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย¹ และไม่ให้อำนาจบุคคลอื่น² นอกจากนี้ยังสังเกตได้จากข้อกำหนดที่ให้เอาเพื่อนผู้ชอบแกล้วกล้าว่าซึ่งกล่าวรวมกับบุคคลอื่น ๆ ว่า "บุคคลทั้งหลายทางใหญ่ผู้ข่มขานพาหนะ ผู้เข้าอาณัติร่าย คนป่วย ผู้แบกของหนัก สตรี สนาทกะ พระราชา และเจ้านาย"³

3. ความอดทนและอดกลั้น

ศิษย์หรือพรหมจารี ดำรงชีวิตด้วยการขออาหารจากบุคคลอื่น เมื่อขอได้แล้ว มิใช่เป็นของตนกองนำมานมในครุฑมณฑกทุกอย่างและจะรับประทานก็ต่อเมื่อครุฑมณฑกแล้ว⁴ สิ่งนี้เป็นการฝึกให้เขามีความอดทนในการรอคอยและอดทนไม่ปฏิเสธแม้ในสิ่งที่ตนไม่ชอบ นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดให้อดกลั้นแม้จะถูกข่มขืนก็ตาม ทั้งข้อความที่ว่า "แม้ถูกข่มขืนก็ไม่พึงทำความเคียดแค้น (ให้แก่ผู้อื่น) ไม่พึงทำร้าย หรือคิดทำร้ายผู้อื่น ไม่ควรพูดถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมซึ่ง

¹ Mn. II. 177.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

² Mn. II. 179.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

³ Mn. II. 138.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 128 ตามลำดับ

⁴ Mn. II. 51.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

เสียกแห่งผู้อื่น"¹ และข้อความอีกตอนหนึ่งที่ว่า "พรหมณ์ แมถุกรรมานเจิมปากก็ไม่พึงถูกครุ
บิศา มารค และพี่ชาย โดยสิ้นเชิง"²

4. ความซื่อสัตย์สุจริต

คุณธรรมของศิษย์จะสังเกตได้จากข้อกำหนดที่ไม่ให้พูดโกหก³ แต่ให้พูด
คำสัตย์⁴ และไม่ให้อัดเอาสิ่งของที่มีคนอื่นไม่ให้⁵ ในการออกขออาหาร เมื่อไฉนแล้ว
จะทองแจ้งให้ครุทราบโดยไม่ปิดบัง⁶ เหล่านี้ถือว่าเป็นคุณธรรมคือความซื่อสัตย์สุจริตทั้งสิ้น

¹Mn.II.161.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 129 ตามลำดับ

²Mn.II.225.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 116, 133 ตามลำดับ

³Mn.II.179.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

⁴Gaut.II.8.

agnindhanabhāiksacārane satyavacanamapāmapasparsanam /

⁵Gaut.II.17.

กฎเชิงอรุรที่ 2 ในวิทยานิทนฉบับนี้, หน้า 60.

⁶Mn.II.51.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

5. ความซื่อสัตย์

ลักษณะที่พึงปรารถนาของศิษย์เป็นแนวความซื่อสัตย์จะสังเกตได้จากข้อกำหนดให้ศิษย์ทำก่อน นอกทีหลังครู¹ โทษซื่อสัตย์ในการหาพิณามุขราชพระอัครมิ่งในเวลาเช้าและเวลาเย็น² นอกจากนี้ยังกำหนดให้ศิษย์ซื่อสัตย์ในการศึกษาพระเวทและในการงานอันเป็นประโยชน์ของครู ทั้งข้อความที่ว่า "ศิษย์ที่ครูสั่งหรือไม่ได้สั่งก็ตามพึงซื่อสัตย์ในการศึกษาพระเวท และในการงานอันเป็นประโยชน์ของครู เป็นนิตย"³

6. ความอ่อนน้อมถ่อมตน

ลักษณะที่พึงปรารถนาให้เห็นคุณธรรมของศิษย์จะสังเกตได้จากข้อปฏิบัติที่กำหนดให้ศิษย์เมื่อเข้ามาคารวะ ภูจิตใช้คำทักทายถูกต้องตามธรรมเนียมที่คั่งงาม เช่น เมื่อทักทายกันควรกล่าวคำว่า "โภ" (ชานแทททานยูเจริญ) ทอทายชื่อของตน⁴ ในการทักทายผู้สูงอายุก็เช่นเดียวกัน เมื่อทำความเคารพแล้วใหม่ออกชื่อของตน⁵ ในการเรียกสุภาพสตรีควรใช้คำที่ไพเราะ ถ้าเป็นหญิงที่เป็นภรรยาของผู้อื่น และหญิงที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโดยชาติกำเนิด กำหนดให้เรียกว่า

¹Mn.II.194.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 131 ตามลำดับ

²Mn.II.186.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 130 ตามลำดับ

³Mn.II.191.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 130 ตามลำดับ

⁴Mn.II.124.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 128 ตามลำดับ

⁵Mn.II.122.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 128 ตามลำดับ

"อุกอน นางยูเจริฐ" (ภวติ) หรือ "อุกอน นางยูโซคติ" (สุภเต) และ "อุกอน นางยูมิโซคติ" (ภกนิ)¹ การทักทายหรือทอมนรับคนแก่หรือกำหนดให้ลูกขึ้นทอมนรับและอภิวาท ดังข้อความที่ว่า "เมื่อคนแก่เข้ามาใกล้ สมหทัยใจของคนทอมนขมพุงสู่เมืองบน เขาขมใจรับสมหทัยใจสลับขึ้นมาอีก ควบการลุกขึ้นเป็นทอมนรับและการอภิวาท"² ในขณะที่กำลังนอน, นิ่ง, กิน หรือหันหน้าไปทางอื่น คิษย์ไม่พึงชานรับและทุกกฤษณ์ครุ³ ควรเฝ้าระวังเมื่อครุนอนอยู่⁴ คราวใดที่อยู่ใกล้ครุหรืออยู่ใน สายตาของครุ คิษย์จะทองดำรวมในการนั่งหรือนอน ดังข้อความที่ว่า "เมื่ออยู่ใกล้ครุที่นอนและ พึ่งของพระหมจารี พึงอยู่ต่ำกว่าครุเสมอ เมื่ออยู่ในสายตาของครุ พระหมจารีขมไม่พึงทักใจ ทองการ"⁵ ข้อความที่กล่าวมาล้วนล้วนเป็นการสร้างและส่งเสริมให้เกิดความอ่อนน้อมถ่อมตน แก่คิษย์ทั้งสิ้น

¹Mn.II.129.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 128 ตามลำดับ

²Mn.II.120.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 129 ตามลำดับ

³Mn.II.195.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 131 ตามลำดับ

⁴Mn.II.197.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 131 ตามลำดับ

⁵Mn.II.198.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 131 ตามลำดับ

ข. หน้าที่ของศิษย์

เมื่อครูรับศิษย์เขาอยู่ในสำนักแล้ว ครูก็จะอบรมสั่งสอนคุณลักษณะอย่างใกล้ชิด และศิษย์ก็จะท่องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูทุกอย่าง ยกเว้นการซึ่งใหญ่กว่าอาชฎากรรมอันเป็น เหตุให้สูญเสียชีวิต¹ ถ้าศิษย์ขี้ขลาดหรือไม่ปฏิบัติตาม ครูจะทอกลงโทษในสถานต่าง ๆ ดังที่ กล่าวมาแล้ว* เมื่อสรุปแล้วหน้าที่ของศิษย์ที่จะต้องปฏิบัติตลอดระยะเวลาที่อยู่ในสำนักของครูมีดังนี้

1. การปรนนิบัติรับใช้ครู

หน้าที่ในการปรนนิบัติรับใช้ครูมีข้อปฏิบัติดังนี้

- ก) ท้องคืนก่อน นอนทีหลังครู²
- ข) เมื่อครูทำงานอยู่ต้องเสนอตัวเข้าไปรับใช้ท่าน³
- ค) กระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นทีพอใจให้ครู⁴

¹Ap.I.1.2.19.

ācāryādhiṅś syādanyatra patanīyebhyaḥ /

* กุวีทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 24 .

²Gaut.II.21.

adhahsayyāsanī pūrvotthāyī jaghanyasamvesī /

³Ap.I.2.6.38.

kim karavānītyāmantrya /

⁴Gaut.II.30.

yuktah priyahitayoh /

- ง) ช่วยครูในการแสวงหาธรรมและอรรถ¹
 จ) อ่างเท้าและช่วยเหลือครูในการอาบน้ำ²
 ฉ) ทาน้ำมันและถูวอกตามร่างกายให้ครู³
 ช) หาหม้อบรรจุน้ำ คอกไม้ มูสโค ทินและหยูกามาให้ครู⁴
 ฌ) รักษาทรัพย์สินให้ครู⁵
 ฎ) ทำประโยชน์ให้ครูโดยไม่อีกเอื้อนแก่ประการใด⁶

¹Ap.I.1.4.23.

athāharaharācāryam gopāyeddharma^rthayuktāiḥ karmabhiḥ /
 การแสวงหาธรรม คือการหาหินศักดิ์สิทธิ์ หยูกา และคอกไม้สำหรับการบวงสรวง
 การแสวงหาอรรถ คือการหาหินเพื่อประกอบอาหาร และการกระทำอย่างอื่นเพื่อการดำรงชีวิต
 (S.B.E. vol.II, 1969 : 17).

²Mn.II.209.

ภูกาณนวก ข. และ จ. หน้า 115, 132 ตามลำดับ

³Mn.II.211.

ภูกาณนวก ข. และ จ. หน้า 115, 132 ตามลำดับ

⁴Mn.II.182.

ภูกาณนวก ข. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

⁵Ap.I.1.4.24.

sa guptvā samvisanbrūyāddharmagopāyamājūgupamahamiti /

⁶Ap.I.1.2.20.

hitakārī gurorapratilomayanvācā /

2. การปฏิบัติธรรมระเบียบวินัย

หน้าที่ในการปฏิบัติธรรมระเบียบวินัยของศิษย์ ขอแยกกล่าวดังนี้

ก) การออกขออาหาร

การออกขออาหารถือว่าเป็นการบำเพ็ญพรตอย่างหนึ่ง เป็นการฝึกฝนให้รู้จัก
ถนอมตน ออกทนและเข้มแข็ง มีข้อปฏิบัติดังนี้

- 1) ออกขออาหารทุก ๆ วัน¹
- 2) ควรขอจากบ้านของผู้ไม่พอกทิ้งพิณวงสรวงตามคัมภีร์พระเวทผู้มีชื่อเสียง
ในการทำงานของตน² เช่น เทียวขอในตระกูลของพราหมณ์ผู้ไม่ถูกจำกัดที่ดิน³
- 3) ไม่พึงขอในตระกูลของครู ในตระกูลของญาติและพวกทอง⁴
- 4) พึงเที่ยวไป (ขอ) ทอดกมฺพมานทั้งหมด ยกเว้นตระกูลของผู้ถูก
กล่าวโทษ⁵

¹ Mn. II. 182.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

² Mn. II. 183.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

³ Yājñ. I. 29.

dandājinopavitāni mekhalām cāiva dhārayet /
brāhmaṇeṣu cared bhāiksamanindyeṣvātmaṃvṛttaye //

⁴ Mn. II. 184.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

⁵ Mn. II. 185.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

- 5) ไม่ทิ้งมิชวักอยู่ทวยการขอจากตระกูลเดียว¹
- 6) อาหารทั้งหมดที่ขมาโต ต้องมอบให้ครูโดยไม่ปึง² เขาจะ
รับประทานอาหารนั้นได้เมื่อครูอนุญาตแล้วเท่านั้น³
- 7) ศิษย์ผู้ไม่เจิมปวย ถ้าไม่ออกขออาหาร จะต้องนำเทณฑรทเพื่ออ้างมาป⁴

ข) การรับประทานอาหาร

การรับประทานอาหารของศิษย์ผู้นำเทณฑรทอยู่ในเฌนของครู มีข้อกำหนดดังนี้

¹Mn.II.188.

กฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 130 ตามลำดับ

²Mn.II.51.

กฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

³Gaut.II.39.

nivedya gurave'nujñāto bhujñīta /

Vishn.XXVIII.10. in S.B.E. vol.VII, p. 117.

³Mn.II.187.

กฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 114, 130 ตามลำดับ

- 1) ไม่ควรดื่มน้ำผึ้ง¹
- 2) ไม่ควรรับประทานเนื้อสัตว์¹
- 3) ไม่ควรคิดใจในรสทั้งหลาย¹
- 4) ไม่ควรบริโภคของหมักของทั้งหลาย¹
- 5) ไม่ควรรับประทานอาหารที่ผิรสจืด²
- 6) ไม่ควรรับประทานอาหารเหลือของบุคคลอื่น นอกจากครูของตน³

ค) การแต่งกาย

ศิษย์ไม่ควรแต่งกายมากเกินไป เพราะเป็นการพอกพูนความรักสวสวรักังฆอันเป็น
 ชาติของการบำเพ็ญศรต ดังนั้นระเบียบวินัยในการแต่งกายของศิษย์จึงมีข้อกำหนดดังนี้

¹Mn.II.177.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

ฎเบรียมเทียบกัม Gaut.II.13. ซึ่งกล่าวรวมไปกัมกฎเกณฑ์ประการอื่น ๆ

varjayenmadhumāmsagandhamālyadivasvapnāñjanābhyañjana-
 yānopanacchatrakāmakrodhalobhamohavādavādanasnānadantadhāvana-
 harsanrttagītaparivādabhayāni //

²Ap.I.1.2.23.

tathā ksāralavanamadhūmsāni /

³Mn.II.209.

ฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 115, 132 ตามลำดับ

ฎเบรียมเทียบ Vishn.XXVIII.11. in S.B.E. vol.VII, p. 117.

- 1) ไม่ควรใช้ของหอม¹
- 2) ไม่ควรสวมพวงมาลัย²
- 3) ไม่ควรใช้เครื่องประทีป³
- 4) ไม่ควรใช้สีทาเปลือกตา (อัญชัน)³
- 5) ไม่ควรสวมรองเท้า³
- 6) ไม่ควรใช้ธูป³
- 7) การโกนผม⁴
- 8) การไว้ผมยาวมุ่นเป็นมวย⁴
- 9) การไว้ผมเป็นยอดสูง⁴

¹Ap.I.1.2.25.

agandhasevī /

²Mn.II.177.

กฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

³Mn.II.178.

กฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

⁴Mn.II.219.

กฎภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 116, 133 ตามลำดับ

ง. การประพฤติพรหมจรรย์

พรหมจรรย์ ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้แก่ การศึกษา
ปรมัตถ์, การศึกษาพระเวท, การถือพรตบางอย่าง เช่น เวณเมถุน เป็นต้น, การบวชซึ่งเวณเมถุน
เป็นต้น¹ แต่ในพื้นหมายถึงการรักษาความบริสุทธิ์ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศรวมทั้งการ
เปลื้องเส้นในการบั้นเชิงอื่น ๆ ตลอดจนเงินทอนการเกี่ยวกับเรื่องเพศ มีข้อกำหนดดังนี้

- 1) ไม่ควรทำการฟ้อนรำ²
- 2) ไม่ควรไปในสถานเรีงรมย์³
- 3) ไม่ควรพูดคุยกับสตรีเกินความจำเป็น⁴
- 4) ไม่ควรทำให้น้ำอสุจิไหลเนื่องจากความใคร่⁵
- 5) ไม่ควรจ้องมองและแตะต้องผู้หญิง⁶

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525, หน้า 568.

²Ap.I.1.3.11.

anṛtadarsī /

³ibid.I.1.3.12.

sabhāḥ samājāmscāgantā /

⁴ibid.I.1.3.16.

strībhīryāvadarthasambhāsī /

⁵Mn.II.180.

ฤภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

ดูเบรียเบเพิ่มเติม Vishn.XXVIII.48. in S.B.E. vol.VII, p. 120.

⁶Mn.II.179.

ฤภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

6) ไม่ควรมีความโกรธ ความโกรธ และความโศก¹

7) ไม่ควรเสพเมถุน²

จ) การปฏิบัติในคานอื่น ๆ

นอกจากข้อปฏิบัติที่กล่าวแล้วนั้นยังมีข้อปฏิบัติอื่น ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่ศิษย์ ดังนี้

1) ไม่ควรเล่นการพนัน³

2) ไม่ควรโกหก³

3) ไม่ควรกล่าวคำหยาบคายเยาะเย้ยผู้อื่น³

4) ไม่ควรทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น⁴

¹Mn.II.178.

ดูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

²Ap.I.1.2.26.

māithunam na caret /

³Mn.II.179.

ดูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

⁴Ap.I.1.3.13.

ajanavādasīlah /

- 5) ไม่ควรนอนในเวลากลางวัน¹
- 6) ไม่ควรถือเอาสิ่งของที่เขาไม่คอยให้²
- 7) ไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น²
- 8) ควรเป็นผู้ไม่โอ้อวด³
- 9) ควรเป็นผู้มีใจเมตตา⁴

3. การศึกษาพระเวท

การศึกษาพระเวทเป็นหน้าที่สำคัญของทวริชาติ ถ้าทวริชาติผู้ใดไม่เรียนพระเวท ถือว่าผู้นั้นมีฐานะเท่าเทียมกับสัตว์ ถึงขอความพิว "ถ้าทวริชาติผู้ใดไม่เรียนพระเวท แคชวณชวชย

¹ ibid.I.1.2.24.

adivāsavāpi /

² Gaut.II.17.

dyūtam hīnasevāmadattādānam himsām /

³ Āp.I.1.2.27.

utsannaslāghah /

⁴ ibid.I.1.3.14.

rahahsilah /

เรื่องอื่น เขาพร้อมด้วยบุตรหลานจะกลายเป็นศูทรทันที"¹ พวกพราหมณ์ถือว่าการศึกษาพระเวท เป็นสิ่งที่ยิ่งยงทั้งในโลกนี้และโลกหน้า² และนอกจากนี้ ชาวอารยันถือว่าความรู้เป็นที่ตั้งแห่ง ความเคารพ ดังข้อความที่ว่า "ทรัพย์ ญาติ วิทย พิธีกรรม และความรู้ซึ่งเป็นอันคัมที่หา สิ่งเหล่านี้ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ และสิ่งใดที่อยู่ลำดับหลังย่อมเป็นที่เคารพมากกว่า"³ ดังนั้นในการศึกษา พระเวทจึงมีข้อปฏิบัติดังนี้

- ก) ควรเข้าไปเรียนเมื่อครูเรียก⁴ และหยุดเรียนเมื่อครูสั่งให้หยุด⁵
- ข) ก่อนเรียนศิษย์ต้องพนมมือขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นอัญมพรหมาณูชลี⁶

¹ Mn.II.168.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 113, 129 ตามลำดับ

² Mn.II.146.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 129 ตามลำดับ

³ Mn.II.136.

ภูภาคผนวก ข. และ ค. หน้า 112, 128 ตามลำดับ

⁴ Ap.I.2.5.26.

āhūtādhyāyī ca syāt /

Vishn.XXVIII.6. in S.B.E. vol.VII, p. 117.

⁵ Mn.II.73.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

⁶ Mn.II.71.

ภูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

ค) ในการเรียนนั้น ศิษย์ต้องนั่งบนหญ้าคาที่ปลายซีกไปทางตะวันออก กลั้นลมปราณสามครั้ง แล้วจึงสมควรกล่าวคำว่า "โอม"¹

ง) ควรกล่าวคำว่า "โอม" ทั้งในการเริ่มต้นและการสิ้นสุดการเรียนพระเวท²

จ) ในการเริ่มต้นและการสิ้นสุดการเรียน ศิษย์ต้องสัมผัสเท้าทั้งสองของครูเสมอ³ ในการสัมผัสเท้าของครูนั้น ศิษย์ต้องสัมผัสโดยการไขว้มือ คือสัมผัสเท้าซ้ายควมมือซ้ายและสัมผัสเท้าขวาควมมือขวา⁴

ฉ) การศึกษาอยู่ในสำนักของครูนั้น ต้องใช้เวลาจนถึง 36 ปี หรือครึ่งหนึ่งหรือหนึ่งในสี่ หรือจนสิ้นสุดการเรียน⁵

¹Mn.II.75.

ฤภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

²Mn.II.74.

ฤภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

³Mn.II.71.

ฤภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

⁴Mn.II.72.

ฤภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 111, 127 ตามลำดับ

⁵Mn.III.1.

ṣaṭtriṃśadābdikam caryam gurāu trāivedikam vratam /
tadardhikam pādikam vā grahaṇāntikameva vā //

ข) เมื่อได้ความรู้ตามความสามารถแล้ว ศิษย์ควรหาทักษิณามาให้ครูเท่าที่พอจะหาได้¹ และเมื่อให้ทักษิณแล้ว ไม่ควรเก็บไปผูกหรือเก็บไปคิอีกต่อไป²

ฅ) เมื่อเรียนพระเวทโคทั้งหมค หรือสอง หรือหนึ่งสาธาแล้วจึงกำเนินชีวิตเป็นคฤหัสถ์ต่อไป³

ระเบียบวินัยและข้อปฏิบัติของศิษย์ทั้งกล่าวมาแลวนี้ แสดงให้เห็นว่า โยราณาจารย์ของ อินเดียนั้นหลักเกณฑ์และวิธีการอบรมศิษย์รวม จริยธรรมที่สุบจะเอียคองนและลึกซึ้งมาก ศิษย์จะคอง ปฏิบัติตามหลักทั้งกล่าวนี้อย่างฉ่ำเฉมอ จนกว่าจะสำเร็จการศึกษา ถ้าผู้ใดละเมิกก็ถือว่า เป็นฆาป ทองหรมานทนเพื่อล้างบาปนั้น ข้อปฏิบัติต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะกลายเป็นความเคยชินติดตัวไป

อย่างไรก็ตาม สำหรับในสหรัฐฯ* พรหมจารีผู้อุทิศตนเพื่อศึกษาเล่าเรียนจนตลอดชีวิต จะคองปฏิบัติตามข้อกำหนดเหล่านี้อยู่ในสำนักของครูต่อไป แต่อุปการาณะ** พรหมจารีผู้ประสงค์จะ

¹Ap.I.2.7.19.

kṛtvā vidyām yāvatiṃ saknuyādvedadakṣiṇāmāhareddharmato
yathāsakti /

ดูเบริเยเหเย Mn.II.245. ภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 118, 135 ตามลำดับ

²Ap.I.2.7.22-23

dattvā ca nānukathayet /22/

kṛtvā ca nānusmaret /23/

³Mn.III.2.

vedānadhītya vedāu vā vedam vāpi yathākramam /
aviplutabrahmacaryo grhasthāsramamāvaset //

*ดูวิทยานิตนฉบับนี้, หน้า 46.

**ดูวิทยานิตนฉบับนี้, หน้า 45.

กลับไปถึงวาทะของกัมทางโลก เมื่อครูอุฎฐากแล้วก็จะไ้รับคำสั่งให้ทำหน้าที่ของปุุครองเรือนต่อไป¹

ข้อปฏิบัติของสณาทกะ*

พรหมจารีผู้อาศัยอยู่ในบ้านของครูตลอดระยะเวลาที่ศึกษาพระเวทอยู่นั้นย่อมมีข้อปฏิบัติมากมาย เพื่อมาเพื่อพรทและตั้งสมณะของทให้เพิ่มขึ้น เมื่อทถึงสณาทกะซึ่งจะดำรงชีวิตเป็นปุุครองเรือนและทำหน้าที่ทามวาระของทต่อไปนั้น คัมภีร์ธรรมศาสตร์โคกล่าวดึงข้อปฏิบัติของเขาไว้อย่างละเอียด แต่ในที่นี้จะขมกกล่าวเพียงบางทอนที่สำคัญเท่านั้น **ดังนี้

1. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งกาย

การแต่งกายเรียบง่ายขอมเป็นที่ขาคาพรและไว้วางใจของททั่วไป เพราะทสณาทกะเป็นผู้ที่อยู่วาระไกวรณะหนึ่งใน 3 วาระแรก จะทองแต่งกายไม่ให้เป็นที่รังเกียจของสังฆ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการแต่งกายของสณาทกะจึงกำหนดไว้ดังนี้

ก) การตัดผม ทัดเส้นและโกนทวนคให้เรียบง่าย²

¹Ap. I. 2. 8. 30.

nivṛttam caritabrahmacaryamanyebhyo dharmebhyonantaro bhavetyatisrjet //

*สณาทกะ กุวิทธานิพนธมณีนี, ทน 43

**กรายละเอียดเพิ่มเติมที่ภาคผนวก ก. และ ฉ. ทน

²Mn. IV. 35.

klṛptakesanakhasmasṛurdāntaḥ sūklāmvarah śuciḥ /
svādhyāye cāiva yuktaḥ syānnityamātmahiteṣu ca //

ข) ควรสวมเสื่อผ้าสีขาวสะอาดหมกจก¹ ควรงดเว้นเสื่อผ้าที่ขี้มสี เสื่อผ้าที่เป็นสีค่าโดยธรรมชาติและเสื่อผ้าที่มีสีเข้มเกินไป²

ค) ควรสวมชุดหูทองที่สวยงาม³

ง) ไม่ควรสวมรองเท้า เสื่อผ้า สายยัชโฏปวัต ไข้เครื่องประดับ พวงมาลัย หนอน้ำ ทุ้มคกลอื่นในันแล้ว⁴

2. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของตน

เพื่อรักษาสุขภาพสนาทกะให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อกำหนดดังนี้

¹ Ibid.

² Āp. I. 11. 30. 10-13.

sarvānrāgānvāsasi varjayet /10/

kr̥ṣṇam ca svābhāvikam /11/

anūdbhāsi vāso vasīta /12/

³ Mn. IV. 36.

vāinavīm dhārayedyastim sodakam ca kamaṇḍalum //

vajñīopavītam vedam ca śubhe rāukme ca kuṇḍale //

⁴ Mn. IV. 66.

upanahāu ca vāsasca dhṛtamanyāirna dhārayet /

upavītamalamkāram srajam karakameva ca //

- ก) ไม่ควรมองดูดวงอาทิตย์ขึ้นหรือดวงอาทิตย์ตก หรือดวงอาทิตย์เที่ยงวัน¹
 ข) ไม่ควรมองดูสุริยคราส¹
 ค) ไม่ควรมองดูเงาสะท้อนของดวงอาทิตย์ในน้ำ¹
 ง) ไม่ควรกระโดดข้ามเรือที่ผูกภูฏาวี²
 จ) ไม่ควรวิ่งในเวลาเชือก และไม่ควรมองดูเงาของตัวเองในน้ำ²

¹Mn.IV.37.

nekṣetodyantamādityam nāstamyantam kadācana /
 nopasr̥ṣtam na vāriṣtham na madhyam nabhaso gatam //
 Āp.I.11.31.18.

udyantamastamyantam cāditam darsane varjayet /
 Vas.XII.10.

nodyantamādityam pasyennāstam yantam /
 Viṣṇu.XXXXXXI.17-21. in S.B.E. vol.VII, p. 227.

²Mn.IV.38.

na laṅghayedvatsatantrīm na pradhāvecca varṣati /
 na codake nirīkṣeta svam rūpamiti dhāranā //
 Āp.I.11.31.13.

vatsatantrīm ca nopari gacchet /
 Vas.XII.9.

vatsatantrīm vitatām nātikrāmet /

๑) ไม่ควรเป่าไฟควายปาก ไม่ควรทูลงมือช้อนกาย ไม่ควรโยนสิ่งที่ไม่สะอาด
เข้าไปในกองไฟ และไม่ควรง้อเท้าทั้งสองที่ไฟ¹

๒) ไม่ควรวางไฟไว้ที่เท้า ไม่ควรกระโดดข้ามกองไฟ ไม่ควรวางไฟไว้
ใกล้เท้า²

3. ข้อปฏิบัติในการถวายจุฬารักษาสาวะ

การถวายจุฬารักษาสาวะไม่เลือกสถานที่ขอมส่งกลับเพิ่มรบกวนผู้ที่เดินทางไปมา
หรืออาจเป็นเหตุให้เชื้อโรคแพร่กระจายได้ จึงมีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ดังนี้

¹ Mn.IV.53.

nāgnim mukhenopadhamennagnām nekṣeta ca striyam /
nāmedhyam praksipedagnāu na ca pādau prātāpayet //

Āp.I.5.15.21.

na cānamupadhamet /

Vas.XII.27.

nāgnim mukhenopadhamet /

Gaut.IX.32.

ดูภาคผนวก ค. และ ง. หน้า 120, 138 ตามลำดับ

Vishn.XXXXXXXI.32-37. in S.B.E. vol.VII, p. 227.

² Mn.IV.54.

adhastānopadadhyācca na cānamabhilaṅghayet /

na cānam padataḥ kuryāna prāṇāvādhāmācāret //

ก) ไม่ควรถ่ายอุจจาระปัสสาวะไ้รวมเงาของต้นไม้ ที่เงาของตนเอง ใน
 สถานที่ใดไว้แล้ว หรือบนตน¹

ข) ไม่ควรถ่ายปัสสาวะบนที่เต่า และในคอกโค²

¹ Āp.I.11.30.16-18.

chāyāyāṃ mūtrapurīṣayoh karm varjayet /16/

svām tu chāyāṃavamehet /17/

na sopānanmūtrapurīṣe kuryātkṛṣṭe pathyapsu ca /18/

Vas.XII.11.

nāpsu mūtrapurīṣe kuryāt /

² Mn.IV.45-48.

nānnamadyādekavāsā na nagnaḥ snānamācaret /

na mūtram pathi kurvīta na bhasmani na govraje /45/

na phālakṛṣṭe na jale na cityāṃ na ca parvate /

na jīrnadevāyatane na valmīke kadācana /46/

na sasatveṣu garteṣu na gacchannāpi ca sthitah /

na nadītīramāsāḍya na ca parvatamastake /47/

vāyvagnivipramādityamapaḥ pasyamstathāiva gāḥ /

na kadācana kurvīta vinmūtrasya visarjanam /48/

Āp.I.11.30.20.

agnimādityamapo brāhmanam gā devatāścābhimukho-
 mūtrapurīṣayah karma varjayet /

Gaut.IX.40.

กฎหมายบท ก. และ ฉ. หน้า 121, 138 ตามลำดับ

ก) ไม่ควรถ่ายปัสสาวะลงในน้ำ ที่เชิงตะกอน บนภูเขา ที่เทวาลัยเก่าแก่
ที่ขมปลวก ในรูที่มีสัตว์¹

ง) ไม่ควรถ่ายปัสสาวะในขณะที่เก็บ ยืน นั่งริมฝั่งแม่น้ำ¹

จ. ไม่ควรถ่ายอุจจาระและปัสสาวะขณะมองกุมภ ไฟ พรหมณ์ ดวงอาทิตย์ น้ำ
และโค¹ เพราะถือว่าปญญาของปุถุกระทำเช่นนั้นย่อมเสื่อมสลาย²

4. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ชนาตกะเป็นบุคคลที่มีประโยชน์แก่สังคม เพื่อคุ้มครองไม่ให้เขตกอยู่ในอันตราย
ดังนั้นจึงมีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของเขา ดังนี้

ก) ไม่ควรอาศัยอยู่ในหมู่บ้านของคนที่มีวิเศษกรรม³

ข) ไม่ควรอยู่เป็นเวลานานในที่ที่มีโรคระบาด³

ค) ไม่ควรอยู่บนภูเขาเป็นเวลานาน ๗³

ง) ไม่ควรอาศัยอยู่ในอาณาจักรของศูทร³

จ) ไม่ควรอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่คนนอกศาสนามาปกครอง³

ฉ) ไม่ควรอาศัยอยู่ในแคว้นที่คนวรรณะต่ำเข้ามาอาศัยอยู่³

¹ ibid.

² Mn. IV. 52.

pratyagniṃ pratisūryam ca pratisomodakadvijān /
pratigu prativātam ca prajñā naśyati mehataḥ //

³ Mn. IV. 60-61.

nādharmike vasedgrāme na vyādhībahule bhṛsam /
nāikāḥ prapadyetādhvānam na ciram parvate vaset. /60/
na sūdrarājye nivasennādhārmikajanāvṛte /
na pāṣandiganākrānte nopasṛṣṭe'ntyajāirṇṛbhiḥ /61/
Gaut. IX. 65.

ภูภาคผนวก ก. และ ฉ. หน้า 122, 140 ตามลำดับ

Vishn. XXXXXXI. 64-68. in S. B. E. vol. VII, pp. 228-229.

- ข) การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีที่น้ำและน้ำมาก ซึ่งสามารถทำพิธีกรรมได้ด้วยตนเอง¹
 ง) ไม่ควรคบกับคนชั้นต่ำ และแวนแคว้นที่มีคนชั้นต่ำอยู่มาก²

5. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการบูชา

การกำหนดให้สนาทกะชำระการบูชาเป็นวิธีการหนึ่งที่สนาทกะจะได้หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในการ เป็นศัตรูกับบุคคลอื่น เพราะบางทีการบูชาตรงไปตรงมาเกินไปอาจทำให้เกิดศัตรูโดยไม่จำเป็น จึงกำหนดให้สนาทกะเลี่ยงไปใช้คำพูดอีกแบบหนึ่ง เช่นแทนที่จะพูดว่า "วัวที่ไม่มีน้ำนม" ก็เลี่ยงไปพูดว่า "วัวที่อาเจียนน้ำนมได้"³ ทั้งนี้เป็นต้น

ความเป็นมาของการใช้คำพูดทำนองนี้ได้แก่มาจากเรื่องของฤๅษีโบราณ ซึ่งมีลูกศิษย์อยู่สองคน คนหนึ่งชื่อว่าธรรมประหาราหะ อีกคนหนึ่งชื่อว่าภูมาณะ ครึ่งหนึ่งคนทั้งสองแยกกันออกมาจากป่า เมื่อนำไปถึงบ้านของครูแล้วก็โยนหินเข้าไปใน्यानโดยไม่ระมัดระวัง หินกระเด็นไปถูกลูกนอของครูถึงแก่ความตาย ครูจึงเรียกศิษย์ทั้งสองคนมาถาม ศิษย์ทั้งสองต่างปฏิเสธว่าตนไม่ได้กระทำ ฤๅษีคนนั้นจึงไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดได้ ดังนั้นจึงเรียกเทพฤๅษีมาถาม

¹ Āp. I. 5. 15. 22.

prabhūtāidhodake grāme yatrātmadhīnam prayamanam tatra
vāso dhārmīyo brāhmanasya /

² Āp. I. 11. 32. 18.

ksudrānksudrācaritāmsca desānna seveta /

Gaut. IX. 65.

ดูภาคผนวก ก. และ ง. หน้า 122, 140 ตามลำดับ

³ ดูเชิงอรรถที่ 3 ในวิธานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 72

เทพฤๅษีรู้สึกสำนึกใจในการทศกัณฐ์ครั้งนี้ จึงร้องไห้ เพราะรู้สึกแค้นใจ แต่ไม่อยากทศกัณฐ์ไป
ทรงมา คงเกรงว่าจะเป็นการทำร้ายจิตใจผู้กระทำผิดโดยไม่เจตนา จึงพูดว่า "การกระทำครั้งนี้
มิใช่ความผิดของฤๅษณะ"¹ ทั้งนี้จึงมีข้อปฏิบัติของชนาณะเกี่ยวกับการทศกัณฐ์ ดังนี้

ก) การทศกัณฐ์ความจริงอันจับใจ ไม่ควรทศกัณฐ์ความจริงที่ไม่จับใจ ไม่ควรทศกัณฐ์คำ
หลอกลวงที่จับใจ²

ข) ไม่ควรทศกัณฐ์เรื่องนำคำหนี³

ค) ไม่ควรทศกัณฐ์ของตนเองต่อหน้าครู⁴

¹Georg Bühler, tr. The Sacred Law of The Āryas. The Sacred Books of the East vol.II. Edited by F.Max Müller (Delhi : Motilal Banarsidass, 1969), pp. 98-99 fn.

²Mn.IV.138.

satyaṃ brūyātpriyaṃ brūyānna brūyātsatyamapriyaṃ /
priyaṃ ca nānṛtaṃ brūyādeṣa dharmāḥ sanātanāḥ //
Gaut.IX.68.

ฎภาคผนวก ก. และ ฉ. หน้า 122, 140 ตามลำดับ

³Mn.IV.72.

na vigarhya kathaṃ kuryādbahirmālyam na dhārayet /
gavāṃ ca yānaṃ pṛsthena sarvathāiva vigarhitam //

⁴Āp.I.11.32.10.

stutiṃ ca guroḥ samakṣam yathā susnātamiti /

- ง) ไม่ควรเอ่ยชื่อศักรในพิธีสาธุกรรมเพราะจะทำให้เกิดศักรที่มากฉวิ¹
 จ) ไม่ควรทชยคำถามที่ยุงยากใจโดยตรง² เช่นแม่โคที่ไม่มีน้ำนม ไม่ควรพูดว่า
 "ยูไม่มีน้ำนม" แต่ควรพูดว่า "ยูอาจให้น้ำนมโค"³
 ฉ) สิ่งที่ไม่เป็นมงคลควรเรียกให้เป็นมงคล เช่นคำว่า "ทวาช" ควรเรียกว่า
 "ศิรณะ" "รุ่งกินน้ำ" ควรเรียกว่า "ชฏแก้ว"⁴
 ช) ไม่ควรห้ามโคที่ให้อูกินนม และไม่ควรม่าวประกาศแก่ใคร ๆ เมื่อเห็น
 รุ่งกินน้ำในท้องฟ้า ไม่ควรชี้แก่ใคร ๆ⁵

¹ Āp.I.11.31.15.

nāsāu me sapatna iti brūyāt / yadyasāu me sapatna iti
brūyāddviṣantam bhrātr̥vyam janayet //

² Āp.I.11.32.22.

prasnam ca na vibrūyāt /

³ Āp.I.11.31.11.

nādhenumadhenuriti brūyāt / dhenubhavyetyeva brūyāt /

Gaut.IX.19.

ฎภาคผนวก ค. และ ฉ. หน้า 120, 137 ตามลำดับ

⁴ Gaut.IX.20-22.

ฎภาคผนวก ค. และ ฉ. หน้า 120, 137 ตามลำดับ

⁵ Mn.IV.59.

na vāryedgām dhayantīm na cācaksīta kasyacit /

na divīndrāyudham dr̥ṣṭvā kasyaciddarsāyedbudhaḥ //

6. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเมถุน

สภาคณะบางคนแม้จะเป็นผู้สอนพระเวทควาย แต่เขาก็เป็นผู้ครองเรือนที่มีภรรยา
ยังเกี่ยวข้อกับเมถุน ดังนั้นจึงมีข้อกำหนดในเรื่อง เมถุนดังนี้

ก) ไม่ควรเสพเมถุนตลอดฤดูฝนและฤดูใบไม้ร่วง ถ้าคืนใดจะมีการเสพเมถุน
คืนนั้นควรงดเว้นการนอนกับภรรยาและควรงดเว้นการสอนควาย¹

ข) แม้เป็นผู้คุมหลกก็ไม่ควรเข้าหาภรรยาในยามที่เขามีขวัญเคียน และไม่ควรถือ
นอนร่วมกับเขอนเตียงเดียวกัน² เพราะว่าเป็นอัญญา ความรุ่งเรือง กำลัง สายตา และอายุ
ของชายที่เสพสมภรรยาที่แปลกเป็นอัญญาขวัญเคียนย่อมเสื่อมถอย³

ค) ไม่ควรเสพเมถุนในน้ำ⁴

¹Āp.I.11.32.1-4.

pravacanayukto varṣāsāradam māithunam varjayet /1/
mithunībhūya ca na tayā saha sarvām rātrim sayīta /2/
sayānāścādhyāpanam varjayet /3/
na ca tasyām sayyāyāmadhyāpayedyasyām sayīta /4/

²Mn.IV.40.

nopagacchetpramatto'pi striyamārtavadarsane /
samānasāyane cāiva na sayīta tayā saha //

³Mn.IV.41.

rajasābhiplutām nārim narasya hyupagacchataḥ /
prajñā tejo balaṃ cakṣurāyusācāiva prahīyate //

⁴Āp.I.11.30.19.

tathā sṭhevanamāithunayoḥ karmāpsu varjayet /

7. ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการสวดพระเวท

สมาคกะแมจะยำนการกำรงชีวิตพรหมจารีไปแล้วก็ตาม เขายังต้องชวนชวายในการศึกษาพระเวทต่อไปอีก¹ จึงมีข้อปฏิบัติดังนี้

- ก) เมื่อลุกขึ้นแล้วทำกิจวัตรจำเป็น ชำระคนให้สะอาด ทั้งจิตมัน หิงยีนสวดคายกริในช่วงเช้า และในเวลาที่เหมาะสมในช่วงเย็นอย่างยาวนาน²
- ข) ไม่หิงสวดอย่างไม่ชัดเจน³
- ค) ไม่หิงสวดคอกหน้าศูทร³
- ง) ในช่วงสุดท้ายของราตรี เมื่อเหนื่อยอ่อนเพราะสวดพระเวทก็ไม่ควรกลับไปนอนอีก³

8. ข้อปฏิบัติในคานอื่น ๆ

ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วพอสังเขปนั้นล้วนเป็นการวางหลักเกณฑ์ที่งามอันเป็นการเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่สังคมเป็นอย่างดี และมีข้อปฏิบัติในคานอื่นอีกที่สำคัญ ดังนี้

¹ Mn. IV. 35.

ดูเชิงอรตที่ 2 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 64.

² Mn. IV. 93.

utthāyāvasyākam kṛtvā kṛtasāucaḥ samāhitah /
pūrvām samdhyaṁ japamstisthetsyakāle cāparām ciram //

³ Mn. IV. 99

ดูเชิงอรตที่ 4 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 17.

- ก) ไม่ควรฉนน้ำสายลงไปในน้ำ¹
 ข) ไม่ควรเปลือยกายอาบน้ำ ไม่ควรสวมเสื่อผ้าขึ้นเตียงแล้วบริโภคอาหาร²
 ค) ไม่ควรขึ้นหลังโค³
 ง) ไม่ควรทำร้ายสัตว์⁴
 จ) ไม่ควรเกินทางเพียงผู้เดียว⁵
 ฉ) ไม่ควรรับของจากพระราชามีโทษประสูติจากวรรณะกษัตริย์⁶

¹ Ap.I.11.30.19.

กฎเชิงอรรถที่ 4 ในวิทยานันทฉบับนี้, หน้า 73

² Mn.IV.45.

กฎเชิงอรรถที่ 2 ในวิทยานันทฉบับนี้, หน้า 68.

³ Mn.IV.72.

กฎเชิงอรรถที่ 3 ในวิทยานันทฉบับนี้, หน้า 71

⁴ Mn.IV.54.

กฎเชิงอรรถที่ 2 ในวิทยานันทฉบับนี้, หน้า 67.

⁵ Mn.IV.60.

กฎเชิงอรรถที่ 3 ในวิทยานันทฉบับนี้, หน้า 69.

⁶ Mn.IV.84.

na rājñah pratigṛhṇīyādarājanyaprasūtitaḥ /
 sūnācakradhvajavatām vesenāiva ca jīvatām //
 Gaut.IX.11.

ฎภาคผนวก ก. และ ฉ. หน้า 119, 136 ตามลำดับ

๗) ไม่ควรรับของจากคนต่างชาติ คนเขี้ยวหน้ามัน หรือพ่อค้าเหอฮ่าและจากผู้อาศัย
โสภณตำรงชีวิต¹

ความเป็นอยู่ของศิษย์ในสังฆม

โดยทั่วไปแล้วบุคคลผู้มีสิทธิ์ได้รับการศึกษาในอินเดียโบราณจะต้องเกิดในสามวรรณะแรก
คือ พราหมณ์ กษัตริย์ และไวศยะหรือแพศย์เท่านั้น บุคคลเหล่านี้ก่อนทำพิธีอุปนัย เขาไม่ได้รับ
การยกย่องในสังฆมแต่ประการใด พวกเขามีฐานะเท่ากษัตริย์² ไม่มีสิทธิ์เรียนพระเวท
ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมทาง ๆ ได้ แต่ถ้ายาจนพิธีอุปนัยแล้วเขาจะใคร่ขอว่าเป็นทวิชาติ
แล้วทำณิมชีวิตเป็นพรหมจารีภายใต้การดูแลเอาใจใส่ของครู นอกจากเขาจะมีหน้าที่ปรณิมิต
รับใช้ครูและปฏิบัติตามระเบียบวินัยต่าง ๆ ตลอดจนการศึกษาพระเวทแล้ว เขายังได้รับเกียรติใน
สังฆมเป็นอย่างดี ดังข้อความที่ว่า "พรหมจารีผู้ได้รับเชิญในทิมฺมุชาเทจเจ้าและทิมฺมุชาเทพรรพบุรุษ
พึงบริโภคอาหารตามความพอใจเหมือนอย่างฤษฏีผู้ถือพรต พรตของเขาขมไม่คางพรอย"³

¹ Mn. IV. 84

กฎเชิงอรธที่ 6 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้, หน้า 75

² Vas. II. 6.

na hyasminvidyate karma kimcidā māñjibandhanāt /
vrktyā sūdrasamo hyesa yāvadvēde na jāyata iti //

Baudh. I. 2. 3. 6. in S. B. E. vol. XIV, p. 150.

Vishn. XXVIII. 40. in S. B. E. vol. VII, p. 119.

³ Mn. II. 189.

กฎภคณนวก ข. และ จ. หน้า 114, 130 ตามลำดับ

ข้อความนี้แสดงว่าศิษย์ได้รับการ เชื่อเชิญไปเป็นเกียรติในการประกอบพิธีกรรมสำคัญ เหล่านั้น

ข้อความในคัมภีร์อภิสัมพรธรรมศาสตร์ที่ว่า "... แท้จริงแล้วบุคคลไม่ควรปฏิเสธ ญูพรหมจารีผู้เที่ยวขออาหาร เพราะในบรรดาญูพรหมจารีเหล่านั้นบางคนเป็นพราหมณ์ผู้เคร่ง ในพรต"¹ ซึ่งแสดงว่าศิษย์อยู่ในวัยเรียนได้รับการเอาใจใส่จากสังฆเป็นอย่งดี

นอกจากนี้แล้วยังกำหนดให้ศิษย์ผู้สำเร็จธรรมรวมอาหารจากบ้านของผู้ไม่ทอดทิ้ง พิณวงสรวงตามคัมภีร์พระเวท ผู้มีชื่อเสียงในการประกอบกรรมของศน² และยังกำหนดให้ เที่ยวขอไปตามหมู่บ้านทั้งหมด แต่ให้ละเว้นตระกูลของผู้ถูกกล่าวโทษ³

ตามปกติแล้วคนทั่วไปก็ยอมรับว่าพวกเขาเห็นว่าต้องให้อาหารแก่ญูมาขอเมื่อกระทำ พิณวงสรวงเสร็จแล้ว ดังข้อความที่ว่า "สามเณรและภรรยาไม่พึงปฏิเสธญูมาขออาหารในกาล (ประกอบพิธี)"⁴ และมีข้อความในคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ว่า "เมื่อกระทำอาหารสำหรับการ บวงสรวงแล้ว พึงให้แขกบริโภคนอนตามธรรมเนียมและพึงให้อาหารแก่ญูมาขอ และพรหมจารี"⁵

¹ Āp.I.1.3.26.

... tasmādu ha vāi brahmacārisaṃghaṃ carantaṃ na
pratyācakṣītāpi hāisvevamvidha evaṃ vrataḥ syāditi hi brahmaṇam /

² Mn.II.183.

กฎาคมบท ก. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

³ Mn.II.185.

กฎาคมบท ก. และ จ. หน้า 113, 130 ตามลำดับ

⁴ Ap.II.2.4.13.

kāle svāmināvannārthinam na pratyācakṣīyātām /

⁵ Mn.III.94.

kṛtvāitadbaliakarmāivamatithiṃ pūrvamāsayet /

bhikṣām ca bhikṣave dadyādvidhivadbrahmacāriṇe //

แสดงว่าสังคมไม่ไถ่ละเลยการเอาใจใส่ศิษย์ผู้อยู่ในวัยเรียน เพราะว่า เขาจะเตรียมอาหารไว้สำหรับพรหมจารีผู้มาขอแหม่ม และเขายังไถ่รับสิทธิพิเศษโดยไม่ต้องเสียค่าเรือข้ามฟาก ซึ่งกล่าวรวมกับบุคคลอื่น ๆ ที่ว่า "หญิงผู้เริ่มตั้งครรภ์ไถ่สองเดือน บรรพชิต มุนี พรหมณ์ ผู้เป็นพรหมจารี ไม่พึงให้คางจางที่ท่าเรือข้ามฟาก"¹ ทั้งนี้จึงกล่าวไถ่ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของศิษย์ผู้อยู่ในวัยเรียนมีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ศิษย์ผู้อยู่ในวัยเรียนจะไถ่รับเกียรติในสังคมไม่เท่าเทียมกับสมาชิกจะสังเกตไถ่จากข้อความที่ว่า "บุคคลไม่ควรจงใจเหยียดแฉงของเทวรูป ของครู ของพระราชของสมาชิก ของอาจารย์ ของสีกวี่ที่มีชนสีน้ำคาสวมแฉง และของพรหมณ์ผู้ทำพิธี"² ถึงแม้จะรวมกล่าวกับบุคคลอื่น ๆ ก็ยังแสดงให้เห็นว่าสมาชิกมีเกียรติเท่าเทียมกับบุคคลเหล่านั้น บุคคลทั่วไปจะต้งให้เกียรติสมาชิกโดยการหลีกเลี่ยงให้ ซึ่งกล่าวรวมกับบุคคลอื่น ๆ ทั้งข้อความที่ว่า "บุคคลพึงหลีกเลี่ยงใถ่ที่ขั้มนยานพาหนะ ผู้เข้าช้าบุญบารวย คนป่วย ผู้แมกของหนัก สตรี สมาชิก พระราชา และเจ้าเมา"³ และยังกำหนดค่อไปอีกว่า "ใม่บรรคานบุคคลเหล่านั้น

¹Mn.VIII.407.

garbhinī tu dvimāsādīstathā pravrajīto munih /
brāhmaṇā līngināscāiva na dāpyāstārikam tare //

²Mn.IV.130.

ดูเชิงอรธที่ 2 ในวิทยานิตนฉบับนี้, หน้า 34.

³Mn.II.138.

ดูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 128 ตามลำดับ

ดูเบรียเมเทียบ Gaut.VI.24.

cakridasamīsthānugrāhyavadhūsnātakarājabhyah patho

dānam /

ถ้ามารู้กัน สนาทกะและพระราชาควรได้รับความเคารพ แต่ในระหว่างพระราชากับสนาทกะ สนาทกะควรได้รับการเคารพจากพระราชา¹ เมื่อเขาไปเยี่ยมผู้ใดก็ตามเจ้าของบ้านต้องต้อนรับ ให้เกียรติควมอุปการะ* เสมอ ถึงข้อความที่ว่า "เมื่อเวลาผ่านไปหนึ่งปี บุคคลควรต้อนรับพระราชา พระราชมณเฑียรประภอยพิธิ สนาทกะ ครู อุกเขม พศคาและลุงฝ่ายฆารกาควมอุปการะ"²

ข้อความทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นหลักฐานยืนยันว่าศิษย์ได้รับการเอาใจใส่และมีเกียรติ ในสังคมอินเดียโบราณเป็นอย่างดี

¹ Mn. II. 139.

ดูภาคผนวก ข. และ จ. หน้า 112, 128 ตามลำดับ

ดูเปรียบเทียบ Gaut. VI. 25.

rājñā tu srotriyāya srotriyāya /

*มอุปการะ คือเมที่ผสมกับน้ำผึ้ง (S.B.E. vol. II, 1969 : 121).

² Mn. III. 119.

rājartviksnātakagurūnpriyasvasuramātulān /

arhayenmadhuparkena parisamvatsarātpunaḥ //

ดูเปรียบเทียบ Āp. II. 4. 8. 5-6.

gomadhupārkārho vedādhyāyaḥ /5/

ācārya ṛtvik snātako rājāvā dharmayuktah /6/